

ЕВОЛЮЦІЯ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОЇ І АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ Й ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НАУКИ

© Володимир Калашник, *Микола Черпак, 2000

Харківський державний університет

*Інститут радіофізики та електроніки НАН України, Харків

Ситуація в галузі української науково-технічної термінології на сьогодні характеризується такими обставинами:

- 1) наявність досить потужного прошарку населення, а саме науково-технічної інтелігенції, що одержала освіту російською мовою і продовжує користуватися нею не тільки як робочою, але і в побуті;
- 2) відсутність, за деякими винятками, відповідної літератури українською мовою та ведення документації російською мовою;
- 3) наявність великої групи провідних фахівців, які вважають російську мову рідною.

Зазначені обставини призвели до того, що науково-технічна термінологія в Україні розвивалася, з одного боку, на російськомовній основі, а з іншого - в умовах певної ізольованості її від інтернаціональних процесів терміноутворення. При майже повній відсутності аналогічних процесів на основі української мови та відсутності україномовних науково-технічних видань такі явища, як «Доповіді НАН України» (раніше «Доповіді НАН УРСР» або «Український фізичний журнал» та деякі інші, були винятками, які аж ніяк не впливали на загальний стан справи. Якщо взяти до уваги регіональні відмінності впливу російської мови (а цей вплив визначає також ставлення регіональних еліт до функціонування української мови взагалі), а також розбіжності різних філологічних шкіл стосовно певних термінологічних проблем, то зрозумілою стає складність загальної проблеми розвитку української науково-технічної термінології в умовах, коли вплив російської мови залишається домінуючим і навіть, на жаль, став політичним чинником у суспільному житті нашої країни.

Проте виникають і набирають сили нові тенденції. Так поволі, але, здається, незворотно розвивається процес українізації освіти. Хоча і дуже мало, але все ж таки друкуються україномовні книги високого наукового рівня (див., наприклад, [1]). З іншого боку, сама російськомовна термінологія зараз перебуває під великим впливом англійської мови, особливо в нових галузях точних наук, які динамічно розвивається. Прикладом є комп'ютерна техніка, радіоелектроніка, фізика конденсованого стану, наноелектроніка, високі технології та інші.

Протягом останніх десятиліть на основі англійської мови виникають нові терміни, які по суті стають інтернаціональними. Прикладів багато: *транзистор, лазер, радар, інтернет* і т. ін. Цей процес впливу англійської термінології почався ще в роки Другої світової війни і дуже посилюється в наш час завдяки потужному розвитку науки та високих технологій в економічно розвинутих країнах, безперечним лідером серед яких є США. Можна вважати, що на сьогодні англійська мова є аналогом латини у XVIII столітті, тому процес інтернаціоналізації науково-технічної термінології на англійській основі є природним.

На основі тотального використання в Україні російськомовної термінології нові терміни, в тому числі і англійського походження, надходили в українську мову через російську. Таким шляхом в українську мову прийшли, крім зазначених вище, такі відомі

терміни, як *процесор, циркулятор, детектор, принтер, мультиплексер* та багато інших, які стали інтернаціональними.

Зараз настає другий етап у розвитку української термінології, коли вплив російської мови як першоджерела утворення термінів і як передавача іншомовних термінів себе вичерпав, а вплив англомовного чинника зростає і стає безпосереднім. Цей етап розпочався деякий час тому, коли, наприклад, перекладаючи з російської мови новітні складні терміни явно англомовного походження, треба було звертатися до першоджерела [2]. На цьому етапі можна зазначити такі характерні явища:

- 1) українська термінологія стає самодостатньою і починає розвиватися на своїй основі;
- 2) українські фахівці особливо ті, що працюють в найбільш динамічно розвивних галузях, все частіше користуються англомовними науково-технічними виданнями та друкують у них свої роботи;
- 3) часто виникають ситуації, коли фахівцям необхідно володіти однаковою мірою добре українською та англійською мовами, включаючи відповідну термінологію (наприклад, при розробці проектів в рамках міжнародного Українського науково-технологічного центру);
- 4) фахівці в Росії також вимушені все більше користуватися англомовними інформаційними джерелами;
- 5) настає епоха загальної глобалізації культури та економіки, яка, крім безумовних позитивних впливів на розвиток всіх країн, може нести певну негативну тенденцію, а саме, нівелювання національних культур [3].

Із проведеного аналізу випливають деякі важливі висновки практичного значення. Передусім видається важливим укладання галузевих енциклопедичних та термінологічних словників. В англо- та російськомовній науково-технічній літературі такі видання високого рівня добре відомі (див., наприклад, [4,5]) і ними можна певною мірою скористатися або здійснити їх переклад. Як показує досвід, цю роботу мають проводити спільно фахівці - представники точних наук та філологи, які працюють у галузі лексикографії.

1. А.Свідзинський. *Математичні методи теоретичної фізики*. -К.: Видавництво Олени Телізи, 1998.-442с.
2. В.Калашич, О.Медведева, М.Черняк, *Інтернаціоналізація науково-технічної термінології як чинник становлення й розвитку української терміносистеми // Українська термінологія і сучасність: Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції*.-К.: НАН України, Інститут української мови, Комітет наукової термінології, 1997.-С.44-46.
3. М.Амсов. *Світ на порозі XXI століття // Доповіді НАН України*.1999.- №10. - С.3-14.
4. *Физическая энциклопедия*.-М.: Советская энциклопедия,1988.-Т.1.-704с.; 1990.-Т.2.-703с.; Большая Российская энциклопедия, 1992.-Т.3.-672с.; 1994.-Т.4.-704с.; 1998.-Т.5.-760с.
5. *Federal Standard Telecommunications: Glossary of Telecommunication Terms (Glos USA)*.-National Communications System. Technology and Standards Division, 1996.-Total 31 files, 7528 KB.

ОРФОЕПІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

© Людмила Ковтуненко, 2000
ПП “АРГУС-Україна”, Київ

Орфоепічний словник, як відомо, це словник правильної вимови слів певної лексики для населення, яке розмовляє цією лексикою, або іноземців. У даній роботі розглянемо побудову орфоепічного словника української мови для іноземців.

Словник створено на основі орфоепічного словника української мови для українців (розроблений та підготований до видання автором статті), автоматизованої словникової